

Mariano San Nicolò a Otakar Sommer pohledem (nejen) jejich korespondence

Pavel Salák jr.

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Kontaktní e-mail: pavel.salak@email.cz

Mariano San Nicolò and Otakar Sommer Viewed Through (Not Only) Their Correspondence

Abstract:

The text is based on the correspondence preserved in the estates of prof. Otakar Sommer and prof. Miroslav Boháček stored in the Archives of the Czech Academy of Sciences (Prague). Based on these letters, it turns out that the traditional views on non-communication between professors at Charles University and the German University in Prague are not entirely true. There were professional and collegial contacts between the Czech and German Romanists, which in the case of O. Sommer and prof. Mariano San Nicolò also turned out to friendship, even between their families. Letters written by M. San Nicolò also partially show the background of his departure from Prague and his pedagogical work in Munich. The aim of the article is to point out the fact that correspondence between the academics of that time is an important source of knowledge about the scientific community of interwar Czechoslovakia.

Klíčová slova: římské právo; Otakar Sommer; Mariano San Nicolò; korespondence; Československo 1918–1939

Key words: Roman law; Otakar Sommer; Mariano San Nicolò; correspondence; Czechoslovakia 1918–1939

DOI: 10.14712/2464689X.2023.6

Následující text vznikl na základě několika dní strávených v Archivu Akademie věd České republiky v Praze (dále Archiv AV) nad korespondencí zachovanou v pozůstalosti Otakara Sommera¹ a Miroslava Boháčka.² Není jeho cílem plně obsáhnout otázku česko-německých vztahů v meziválečném období, nicméně nabízí na ně zajímavý a poněkud jiný pohled, než jaký dodnes v právní vědě převládá. Zároveň je jeho cílem poukázat na zdroj velmi důležitých informací k československé meziválečné romanistice.

Nekomunikace

Je-li řeč o vztahu české a německé univerzity v Praze v meziválečném období, jako nejvýraznější bod těchto vztahů bývá brána tzv. insigniáda, tedy spor o to, která z obou univerzit je oprávněna užívat historické insignie Karlovy univerzity. Tento spor, který se táhl *de facto* od dvacátých let³ a vyvrcholil v roce 1934, není třeba více představovat. Není však jediným, existovaly zde i spory mezi studenty univerzit či v rámci samotné německé univerzity.⁴ Za zmínku stojí i obvinění studentů z protistátní činnosti, např. v souvislosti se zákazem spolku Volkssport (1932). V těchto událostech se na německé straně silně angažoval Mariano San Nicolò,⁵ který byl v té době dvě období po sobě zvolen rektorem a je

¹ Otakar Sommer (1885 Příbram – 1940 Praha) byl významný český právník a vysokoškolský pedagog věnující se římskému právu. Od r. 1920 působil jako profesor římského práva na Právnické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, kde byl i děkanem a posléze rektorem univerzity. Od r. 1928 až do své smrti působil na Univerzitě Karlově. Zejména díky jeho působení na ministerstvu školství od r. 1918 došlo k rozvoji české romanistiky v meziválečném období, kdy mladé kolegy motivoval k profesnímu růstu a rovněž umožnil budování kontaktů především s italskými romanisty. Významně se zasloužil i o budování knihovny Univerzity Komenského. Vedle toho byl O. Sommer i kulturně činnou osobností, např. jedním ze členů tzv. „Šestky“, později „Osmý“. SKŘEJPEK, M. Otakar Sommer. In: SKŘEJPKOVÁ, P. *Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939*. Praha: Linde, 2009, s. 173–176. Též GREGOR, M. *Historiografia rímskeho práva na Slovensku: Príbeh štyroch profesorov*. Praha: Leges, 2021, s. 35–116.

² Miroslav Boháček (1899 Praha – 1982 Praha) byl významný český právní historik, romanista a kodikolog. Po studiích na Právnické fakultě Karlovy univerzity absolvoval ještě studia v Itálii u prof. S. Riccobona. Od r. 1927 do r. 1933 působil na Právnické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, následně pak na Právnické fakultě Karlovy univerzity, kde se stal řádným profesorem až r. 1945; r. 1949 však musel odejít z univerzity, ale od r. 1952 působil v historickém ústavu a následně byl členem komise pro soupis rukopisů Československé akademie věd, kde působil až do odchodu do důchodu. Zde rozvíjel svůj vědecký zájem o recepci římského práva ve středověku. SKŘEJPEK, M. Miroslav Boháček. In: SKŘEJPKOVÁ, P. *Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939*. Praha: Linde, 2009, s. 142–144, též GREGOR, M. *Historiografia rímskeho práva na Slovensku: Príbeh štyroch profesorov*. Praha: Leges, 2021, s. 117–144.

³ Spor byl prakticky odstartován přijetím zákona č. 135/1920 Sb., o poměru pražských univerzit.

⁴ Zde typicky vůči Židům, patrně nejznámější je odpor ze strany studentů, se kterým se setkal Hans Kelsen při svém příchodu do Prahy. Viz detailně např. dopis Václava Vojtíška Gertě Blaschey publikovaný v HRUZA, K. Einige Deutsche habe ich auch wirklich gern empfangen. Ein Bericht des tschechischen Historikers Václav Vojtíšek aus dem Jahr 1966 über deutsche Fachkollegen in Prag. *Bohemia*, 2008, roč. 49, č. 1, passim.

⁵ Mariano San Nicolò (1887 Rovereto – 1955 Mnichov) byl významný německý romanista a papyrolog. Od konce první světové války působil na Právnické fakultě Německé univerzity v Praze, několikrát ve funkci rektora a děkana. Odtud r. 1935 odešel do Mnichova, kde nastoupil místo prof. Leopolda Wengera. V Mnichově pak působil až do své smrti. MÍŠKOVÁ, A. Mariano San Nicolò. In: SKŘEJPKOVÁ, P. *Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939*. Praha: Linde, 2009, s. 168–169. Též WEIDNER, E. Mariano San Nicolò (20. August 1887 bis 15. Mai 1955). *Archiv für Orientforschung*, 1954–1956, Bd. 17, s. 485–487, nebo RIES, G. Mariano San Nicolò 20. August 1887 – 15. Mai 1955. *Bohemia*, 1987, Bd. 28, s. 168–169.

obecně charakterizován jako osoba vyznačující se přepjatým německým nacionalismem.⁶ Právě onen nacionalismus je často uváděn jako důvod omezené, či prakticky nulové, spolupráce mezi českými a německými vědci na území meziválečného Československa.⁷ Svou roli na této charakteristice patrně sehrála i slova akademika Viktora Knappa: „Byla to právnická fakulta německé univerzity v Praze. Jenže o té jsme jaksi nevěděli. Mezi oběma fakultami nebyl žádný styk. Studovali jsme pár kroků od sebe ... ale nebrali jsme se na vědomí. Páni professores se občas sešli v nějaké ministeriální kodifikační komisi, ale ani mezi nimi, pokud vím, styků nebylo, a to ani osobních, ani vědeckých. Výjimky byly vzácné.“⁸ Přesto však zde tyto kontakty byly, a to zejména ze strany „pro-československých“ profesorů, jako např. Roberta Mayr-Hartinga.⁹ Spolupráce se projevovala, jak bylo zmíněno V. Knappem, hojně na přípravách právních předpisů.¹⁰

Níže uvedený text si neklade za cíl popsat vztahy mezi tehdejšími českými a německými romanisty, i proto, že zdroje, z nichž vychází, jsou dosti omezené. Jeho cílem je však právě upozornit na materiály, které dosud byly spíše stranou pozornosti, a fakt, že jejich pohledem jeví se situace poněkud odlišně.

Ostatně i z tak obecných zdrojů, jako jsou odkazy na Wikipedii, je patrné, že ve skutečnosti tyto vztahy rozhodně zcela nulové nebyly. Semináře u M. San Nicolò se vyskytují v životopisech dvou výrazných osobností české právní historie, kterým se i v těžkých dobách po r. 1948 podařilo nadále se věnovat vědě. Šlo jednak o historika, asyriologa

⁶ Viz detailně např. dopis V. Vojtíška G. Blascheje publikovaný v HRUZA, *op. cit.*, s. 112–113. Také akademik V. Knapp k tomu poznamenává: „Na ten šovinistický a fašistický kravál německých profesorů (mezi nimiž se obzvláště vyznamenával romanista Mariano San Niccolò (sic!), děkan fakulty a snad i rektor německé univerzity) ...“ KNAPP, V. *Proměny času: vzpomínky nestora české právní vědy*. Praha: Prospektrum, 1998, s. 21.

⁷ V. Vojtíšek k tomu poznamenává: „S nikým z německých profesorů a vědců nevešel jsem v nějakou bližší vzájemnost, byli zdrženliví a odměření. Výměňovali jsme si zprvu separáty, psali o sobě dobré referáty, ale jak čas postupoval, zesiloval se chlad ...“ Dopis V. Vojtíška G. Blascheje publikovaný v HRUZA, *op. cit.*, s. 126. Je však třeba si uvědomit, že jistě může mít na tytéž historické události jiný pohled český a jiný pohled německý právní historik. V právu římském, s ohledem na jeho povahu, je tento národnostní aspekt spíše potlačen.

⁸ KNAPP, *op. cit.*, s. 20.

⁹ Robert von Mayr-Harting (1874 Aspern, dnes část Vídně – 1948 Praha) byl profesor římského a občanského práva, který působil na Právnické fakultě Německé univerzity v Praze; patřil i mezi výrazné pro-československé politiky, dokonce působil koncem 20. let na postu ministra spravedlnosti. Na přímluvu prezidenta E. Beneše nešel do odsunu a dožil v Praze. Srovnej např. SKŘEJPKOVÁ, P. Profesor Robert Mayr-Harting a právnická fakulta Německé univerzity v Praze. In: TAUCHEN, J. – SCHELLE, K. *Češi a Němci v meziválečném Československu*. Ostrava – Brno: Key Publishing – European Society for History of Law, 2013, s. 245–253. Ostatně i V. Knapp jmenuje jako příklad výjimky prof. Franze Laufkeho. KNAPP, *op. cit.*, s. 20.

¹⁰ Zde např. do subkomitétu pro věcná práva byl Miloslavem Stiebrem pozván „nad počť“ i Egon Weiss, který jinak vedl subkomitét pro závazkové právo (zvláštní část). STIEBER, M. *Věcné právo: Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou rep.* Praha: Min. spravedlnosti, 1923, s. 5. K podílu německých profesorů na rekodifikacích obecně viz SLAPNICKÁ, H. Die Beteiligung deutscher Professoren an den tschechoslowakischen Kodifikationsplänen (1919–1938). In: VELEK, L. a kol. (eds.). *Magister noster. Sborník statí věnovaných in memoriam prof. PhDr. Janu Havránkovi, CSc.* Praha: Karolinum, 2005, s. 253–259, popř. SKŘEJPKOVÁ, P. Učitelé německé právnické fakulty a jejich účast na unifikaci právního řádu v meziválečném období. In: KOHER, J. (ed.). *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 217–235.

a orientalistu Josefa Klímu,^{11,12} a zejména pak o romanistu, právního historika a kodikologa Miroslava Boháčka.¹³ Na druhou stranu je možno říci, že M. San Nicolò je „jedním z mnoha“, u nichž tyto osobnosti studovaly; pokud by se zůstalo v německém prostředí, pak mohou zaznít i jména Paul Koschaker¹⁴ nebo Leopold Wenger.¹⁵

Mnohem více se jeví zajímavými slova Emila Háchy¹⁶ z úvodu sborníku vydaného ku příležitosti prvního výročí úmrtí profesora Otakara Sommera: „... Bylo např. jednou z jeho tužeb založit v Praze ústav historický, věnovaný právní historii, v němž chtěl sloučiti práci našich lidí s prací odbornických krajanů německé národnosti. Je mi známo, že o tomto předmětu jednával s německým romanistou San Nicolò a těžce nesl, že nezdařilo se mu pro tuto myšlenku získati potřebný souhlas.“¹⁷ Přestože tato formulace může vyznít i tak, že překážkou byl nesouhlas právě M. San Nicolò, opak je pravdou. To je ostatně velmi dobře patrné z dopisu adresovanému M. Boháčkovi dne 25. srpna 1941. M. San Nicolò, tou dobou děkan právnické fakulty univerzity v Mnichově, děkuje M. Boháčkovi za zaslání exemplář zmíněného sborníku k počtě O. Sommera. Z listu je jednak patrná úcta, již se O. Sommer těšil u svých německých kolegů,¹⁸ a zejména sám M. San Nicolò hovoří o tom, že je zmínkou, již E. Hácha učinil, poctěn.¹⁹

Výše citovaný dopis je jedním z mála dopisů, který si s M. San Nicolò vyměnil M. Boháček, resp. jedním z mála, které se dochovaly v Boháčkově pozůstalosti uložené

¹¹ Josef Klíma (1909 Vídeň – 1989 Praha), významný český orientalista a asyriolog. Studoval jak právnickou fakultu, tak i filozofickou (u B. Hrozného) Karlovy univerzity. Až do r. 1950 pracoval na finanční prokuratuře, nicméně již od r. 1935 působil u orientálního ústavu jako neplacený člen, od r. 1950 jako činný člen. Po smrti B. Hrozného (1953) po něm převzal oddělení Předního východu, kde působil až do vynuceného odchodu do důchodu r. 1971.

¹² Josef Klíma (životopis). In: *Wikipedia*. [online]. Dostupné na: <[https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Kl%C3%ADma_\(orientalista\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Kl%C3%ADma_(orientalista))>. [cit. 01. 05. 2022].

¹³ Miroslav Boháček (životopis). In: *Wikipedia*. [online]. Dostupné na: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Miroslav_Boh%C3%A1%C4%8Dek>. [cit. 01. 05. 2022].

¹⁴ Paul Koschaker (1879 Klagenfurt – 1951 Basilej) byl německý romanista, v letech 1909–1915 profesor římského práva na Německé univerzitě v Praze. Následně působil ve Frankfurtu, Lipsku, od r. 1936 v Berlíně a konečně od r. 1941 v Tübingenu. Roku 1946 odešel do důchodu a dál působil jako hostující profesor na různých univerzitách, mj. i v Ankaře. Vedle římského práva se zabýval i klínovým písmem a blízkovýchodními právními dějinami.

¹⁵ Leopold Wenger (1874 Obervellach – 1953 Obervellach) byl významný rakouský romanista, studoval mj. v Lipsku u Ludwiga Mittheise. Působil na univerzitě v Grazu, Mnichově a posléze ve Vídni. Na univerzitě v Mnichově založil papyrologický seminář, který po něm převzal r. 1935 M. San Nicolò. L. Wenger odešel z Německa z důvodu nástupu nacismu, po anšlusu Rakouska a dosažení šedesáti pěti let se pak stáhl do ústraní i z Vídeňské univerzity a dožil na svém rodném zámku. Od r. 1956 jeho jméno nese Mnichovský institut pro právní dějiny a papyrologická studia.

¹⁶ E. Hácha byl velmi dobrým přítelem O. Sommera, což je patrné i z korespondence mezi Janem Vážným st. a M. Boháčkem stran přípravy citované pocty. Viz Archiv AV Praha, fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 10, inv. č. 454, Vážný Jan (sen.), koncept č. 1 a 2.

¹⁷ HÁCHA, E. Úvodní slovo. In: BOHÁČEK, M. (ed.). *Otakar Sommer: [7.6.1885–15.8.1940]*. Turnov: Müller a spol., 1941, s. 9.

¹⁸ M. San Nicolò zde odkazuje na Wengerův nekrolog v Savigny Zeitschrift. Je otázkou, zda autorem byl L. Wenger nebo někdo jiný (např. E. Weiss) a L. Wengerem byl text pouze podepsán.

¹⁹ Dopis M. San Nicolò M. Boháčkovi z 25. 8. 1941, s. 1: „Sehr geehrt hat es mich, dass ihr Präsident in seinem Vorwort auch meinen Namen erwähnt hat.“ Archiv AV Praha, Fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 9, inv. č. 358, San Nicolò, M., dopis č. 3.

v Archivu AV v Praze.²⁰ Jinak však velmi bohatá korespondence v jeho fondu, a zejména pak ve fondu pozůstalosti O. Sommera, která je uložena tamtéž, ukazuje – jak již bylo naznačeno – zcela jiný pohled na vztahy mezi českými a německými romanisty, než jaký vytváří obecný pohled na působení M. San Nicolò v pozici rektora německé univerzity.

Korespondence

Ve fondu O. Sommera se v rámci korespondence dochovalo celkem 51 listů od M. San Nicolò a tři vizitky.²¹ Prvních patnáct textů je nedatovaných, resp. nelze z nich rozoznat rok, zbývající pak spadají do let 1920–1939. Z celkového počtu padesáti jednoho textu je devatenáct dopisů, většinou o jednom listu (tj. dvojstránkových), výjimečně s více listy. Ostatní texty jsou pak zejména pohlednice, především ze zahraničí, popř. korespondenční listky či vizitky s přípisem. Nejvíce listů je z r. 1920 (5), po čtyřech pak v letech 1923 a 1935. Zatímco do pol. třicátých let převládají spíše pohledy, v druhé polovině třicátých let jsou zde již zejména dopisy.²² Bohužel, fond neobsahuje koncepty dopisů opačným směrem, tedy od O. Sommera, a autorovi se nepodařilo zjistit, zda je tato korespondence v Mnichově dochována.²³ Pozornost se dále nesoustřeďuje na pohledy, které mají podobu pozdravů z dovolené či z vědeckých pobytů, ale zejména na dopisy, a to především na ty z druhé poloviny 30. let, kdy M. San Nicolò přesídlil do Mnichova.

V prvním dopisu datovaném do roku 1920, který byl napsán v Trentinu, tituluje M. San Nicolò O. Sommera v souvislosti s jeho funkcí. O. Sommer tou dobou působil jako odborový rada na ministerstvu²⁴ a zmiňovaný dopis jej má za úkol seznámit s pobytem M. San Nicolò v Itálii. Cíl pobytu souvisel s tiskem *Bullettino dell'Istituto di Diritto Romano* (BIDR). Samotný dopis seznamuje O. Sommera se složitou ekonomickou situací, která vedla k podražení tisku až o 1000 %, a rovněž s tím, že redaktor náhle zemřel, a celý projekt tím ustrnul.²⁵ Z dopisu mimo jiné plyne, že mise M. San Nicolò nebyla úspěšná, a navíc se oproti plánu i zvýšily náklady. Z pohledu vztahu mezi našimi romanisty je však mnohem zajímavější fakt, že se u Pietra Bonfanteho potkal s Janem Vážným,²⁶

²⁰ V případě jejich korespondence jde o tento dopis a pak dvě kartičky se stručným textem, jedna z r. 1920, druhá z r. 1926 – Tamtéž.

²¹ Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, San Nicolò, M.

²² Pohledy pouze dva – jeden z r. 1935 z Berlína a druhý z r. 1938 z Vídně – Tamtéž, text č. 42 a 50.

²³ Je třeba vzít v potaz i fakt, že Mnichov v letech 1944 a 1945 byl často cílem náletů a jeden z nich zasáhl a zničil Institut pro papyrologická studia a antické právní dějiny a jeden z dalších (13. 7. 1944) i byt M. San Nicolò a značnou část jeho soukromé knihovny. Viz např. WEIDNER, *op. cit.*, s. 485–487, nebo RIES, *op. cit.*, s. 168–169.

²⁴ Na ministerstvu byl jmenován již r. 1918 jako rada do odboru pro vysoké školství. Díky tomu velmi podporoval i rozvoj nových univerzit. K tomu viz např. GREGOR, M. Prínos profesora Otakara Sommera pro rozvoj slovenskej právnej vedy. *Právnik*, 2020, roč. 12, č. 3. [online]. Dostupné na: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2020/12/3_Gregor_942-955_12_2020.pdf. [cit. 29. 1. 2022].

²⁵ První svazek *Bullettino dell'Istituto di Diritto Romano* vyšel až r. 1923.

²⁶ Jan Vážný st. (1891 Praha – 1942 Mauthausen) studoval na právnické fakultě v Praze a krátce působil jako soudce vrchního zemského soudu. Převážil u něj ale zájem o akademickou sféru. Jeho zaměření výrazně ovlivnil pobyt u prof. P. Bonfanteho. Od r. 1921 působil jako mimořádný profesor římského práva na Univerzitě Komenského v Bratislavě až do r. 1927, kdy se stal řádným profesorem římského práva na Masarykově univerzitě v Brně (kam však dojížděl již od r. 1921). Zde působil až do jejího uzavření r. 1939. Pro účast na odboji byl koncem r. 1941 zatčen a r. 1942 zemřel v koncentračním táboře Mauthausen. SCHELLE, K. – KADLECOVÁ, M. – ŽIDLICKÁ, M. Život a dílo prof. JUDr. Jana Vážného. *Právnické sešity*, č. 33. Brno: Masarykova univerzita, 1993.

kteřý mu – spolu s Pietrem de Franciscim – objasnil situaci na fakultě v Římě a následně mu s jeho úkolem (byť, jak bylo řečeno, bezúspěšně) pomáhal. Rovněž se zde M. San Nicolò pochvalně vyjadřuje o jednom Vážného textu.²⁷ Shodným oslovením tituluje M. San Nicolò O. Sommera ještě v dalším listě ze září 1920, tentokrát z Vídně, nicméně v dalším dopise z r. 1923 je možno číst již zcela jiné oslovení: „Lieber Herr Kollege!“²⁸, které se do budoucna stává pravidelným, a vedle tohoto oslovení se posléze objevuje ještě další: „Lieber Freund!“²⁹. Tímto pozdravem O. Sommera M. San Nicolò častuje ve třicátých letech, v době, kdy již působil v Mnichově. Tímto pozdravem také začíná jeho poslední dopis z počátku října 1939.

I samotný obsah dopisů vypovídá o tom, že vztah mezi O. Sommerem a M. San Nicolò nebyl jen vztahem udržovaným z povinnosti a z titulu svých pozic. O tom, že spolu oba romanisté intenzivně komunikovali a navštěvovali se během svého působení v Praze, nacházíme ostatně řadu zmínek v hojně listovní komunikaci mezi O. Sommerem a M. Boháčkem.²⁸ O charakteru vztahu M. San Nicolò k O. Sommerovi nejlépe vypovídá odstavec v dopise ze 7. 12. 1935. M. San Nicolò v něm vzpomíná na Prahu a na své přátele: „... unter welche Sie (míněno O. Sommer – pozn. autor) in der erste Reihe stehen. Alles Schöne und Herzliche von Haus zu Haus.“²⁹

Ze samotných listů od M. San Nicolò vyplývá, že se navštěvovali i s manželkami. Prakticky všechny San Nicolòvy dopisy končí pozdravy a rukou políbení paní Sommerové. V jednom z dopisů M. San Nicolò reflektuje vyjádřením lítosti zdravotní problémy paní Sommerové (vředy).³⁰ Konečně, již výše byla řeč o San Nicolòvě reakci na Háchův úvod ve sborníku k výročí Sommerova úmrtí. V druhém odstavci téhož dopisu se M. Boháčka táže, jak se daří paní Sommerové, a prosí jej, aby vyřídil pozdravy jak jeho, tak i jeho paní.³¹ Jeho následující slova zní: „... wir denken oft der schönen Stunden, die wir im Hause Sommers verbracht haben.“³²

O čem si psali?

Hlavním obsahem dopisů je však pochopitelně otázka odborná, zejména otázka výuky římského práva,³³ kdy M. San Nicolò poměrně podrobně popisuje, kolik má v Mnichově studentů nebo jak probíhají např. zkoušky konané u vrchního zemského soudu, včetně délky trvání zkoušky a počtu stran prací, které studenti odevzdávají. Zmiňuje se však i o postoji

²⁷ Dopis od M. San Nicolò O. Sommerovi z 12. 8. 1920, s. 2 a 3 – Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 15. San Nicolò, M., text č. 16.

²⁸ Např. dopis č. 47 ze dne 3. 8. 1929, č. 49 ze dne 14. 8. 1929 a dopis č. 77 ze dne 31. 5. 1931 – Archiv AV Praha, Fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 9. Sommer O.

²⁹ „... mezi kterými Vy stojíte v první řadě. Přání všeho dobrého a srdečného z našeho domu k vám domů.“ Dopis od M. San Nicolò O. Sommerovi ze dne 7. 12. 1935 – Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 15, San Nicolò, M., text č. 46.

³⁰ Dopis z 16. 12. 1931 – Tamtéž, text č. 37.

³¹ Jeho manželkou byla Ida roz. de Negri, rovněž z Rovereta, jako M. San Nicolò.

³² „... často vzpomínáme na krásné hodiny, které jsme strávili v domě Sommerových.“ Dopis M. San Nicolò M. Boháčkovi z 25. 8. 1941, s. 1. – Archiv AV Praha, Fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 9, inv. č. 358, San Nicolò, M., dopis č. 3.

³³ Např. v dopise ze 7. 12. 1935 uvádí, že zatímco v Praze se stále držel rakouský systém výuky, v Mnichově byla situace zcela jiná. Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 15, San Nicolò, M., text č. 45.

svých kolegů k římskému právu – uvádí zejména „germanisty“, kteří římské právo neznají a stále přichází s „moudrostmi“ ze starých pandektních knih.^{34,35}

V návaznosti na to je možno zmínit, že O. Sommer zaslal M. San Nicolòvi svůj článek o římském právu a Třetí říši,³⁶ který velmi pěkně rozebírá tehdejší pozici římského práva v Německu a zasazuje ji do kontextu celkového poměru k římskému právu v Německu v 19. a 20. stol. M. San Nicolò mu za něj ve svém dopise z 23. 4. 1937³⁷ velmi děkuje a zpravuje O. Sommera, že jej přečetl a věří, že za pomoci slovníku porozuměl tomu podstatnému z něj.³⁸ K článku pak poznamenává, že pozice romanistů je ohrožena zejména oportunisty, a shodně jako O. Sommer ve svém textu³⁹ (byť se na něj neodvolává) dodává, že čas ukáže. Zároveň dodává, že je zajímavé, že tlak proti římskému právu je větší ze strany univerzitních profesorů, zatímco např. vyšší soudní úředníci tlačí, aby u každé „Referendarprüfung“ bylo zkoušeno i římské právo. Dodává, že on sám tak doteď činí, ale např. P. Koschaker v Berlíně na vlastní žádost do těchto komisí nechodí, čehož M. San Nicolò velmi lituje. Následuje odstavec, dle kterého mu zasílá „einen schlechten Auszug meines Vortrages vom vorigen Herbst“.⁴⁰ Bohužel není tento text u dopisu přiložen a nepodařilo se zjistit, o jaký text šlo. M. San Nicolò totiž dodává, že věří, že s ním O. Sommer nebude souhlasit.

Zajímavý pohled, byť spíše v náznacích a velmi kusý, nabízí dopisy i na odchod M. San Nicolò z Prahy a jeho postoj ke svým německým kolegům na tamní univerzitě. Z dopisů se zdá, že za jeho odchodem z Prahy do Mnichova spíše než rozladěnost z Čechů byly neshody s jeho německými kolegy.⁴¹ V dopise do Harrachova z 23. 7. 1935⁴² informuje O. Sommera, že k 1. 10. nastupuje na místo prof. L. Wengera do Mnichova. Větu končí stručnou poznámkou „...ich gehe und Kelsen kommt, es geht also alles wie Mayr & Co.

³⁴ „Der grösste Widerstand haben wir von Seiten der Germanisten, weil sie das römische Recht nicht kennen und noch immer mit der Weisheit aus den alten Pandektenbücher daher kommen. Ich kümmerte mich darum (darum vepsáno dodatečně rukou – pozn. autor) wenig und lasse die Zeit wirken.“ Dopis M. San Nicolò O. Sommerovi z 5. 3. 1937, s. 1, 2. – Tamtéž, text č. 48.

³⁵ Pojem „Pandektenbuch“ zde nejspíše neznamená Digesta (Pandekta) jako taková, ale spíše učebnice římského práva – srovnej např. učebnice Julia Barona (Pandekten), Ludwiga Armdsta (Lehrbuch der Pandekten), jež si tito germanisté mohli pamatovat z dob svých studií.

³⁶ SOMMER, O. Třetí říše a římské právo. In: RÁLIŠ, A. (ed.). *Pocta k šedesátým narozeninám dr. Alberta Miloty*. Bratislava: nákladem právnické fakulty univerzity Komenského, 1937, s. 332–336.

³⁷ Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 15, San Nicolò, M., text č. 49.

³⁸ „Ich glaube mit Hilfe des Wörterbuches das wesentliche daraus verstanden zu haben.“ Dopis ze dne 23. 4. 1937, s. 1. – Tamtéž, text č. 49.

³⁹ „Kdo při tom tápání může být klidný, je romanista, neboť čas pracuje pro něj.“ SOMMER, O. Třetí říše a římské právo, s. 336. Zde je zajímavé, že tato věta se jeví jako parafráze věty z dopisu M. San Nicolò z 5. 3. téhož roku. S ohledem na to, že sborník byl činěn – a tedy jistě již vytištěn – k datu Milotových narozenin (8. 4.), je pochybné, že by ji snad stihl z dopisu do svého textu O. Sommer převzít. A ačkoliv nikde na M. San Nicolò ve svém textu neodkazuje, zdá se, že náhled na pozici římského práva měli v tomto podobný.

⁴⁰ „špatný výtah z mého příspěvku z loňského podzimu“ Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 15, San Nicolò, M., text č. 49.

⁴¹ Byť těmi pro-československými, tedy jeho výše zmíněný postoj vůči Československu by mohl být v pozadí.

⁴² Dopis z 23. 7. 1935 – Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 15, San Nicolò, M., text č. 43.

wünschen.⁴³ Otázka, kterou se rovněž zabýval, byl jeho nástupce na postu v Praze. Zde je zcela jasně patrný negativní postoj vůči E. Weissovi,⁴⁴ např. v *post scriptum* dopisu z 7. 12. 1935 se vyjádřil, „...dass es unmöglich wäre, ihm gerade die Erstsemestrigen in die Hand zu liefern; er könne weder lesen noch ordentlich prüfen.“⁴⁵ Tyž je pak předmětem poznámek ještě v dopise z 5. 3. 1937 (č. 48). M. San Nicolò se dotazuje O. Sommera, co dělá „gute Weiss“, přičemž toto označení (ač v originále nejsou u slova „gute“ použity uvozovky) je zjevně míněno ironicky. Sám M. San Nicolò totiž uvádí, že s ním není v kontaktu, a jako důvod sděluje fakt, že s ním (již dříve) z důvodu děkanátu kontakty přerušil sám E. Weiss. Pasáž končí poznámkou (rovněž nejspíš ironickou): „Vielleicht wird er aber doch bald an der Spitze der Prager Fakultät stehen.“⁴⁶ Nabízí se otázka, zda důvodem nechuti k osobě E. Weisse byl jeho neárijský původ⁴⁷ (čemuž by odpovídala i zmiňovaná narážka na Hanse Kelsena) nebo jestli zde mohly být ještě jiné důvody. Možné však také je, že případný antisemitský postoj nedával explicitně najevo, neboť si byl vědom toho, že O. Sommer neměl vůči židovským profesorům negativní postoj – mezi Sommerovy dobré přátele⁴⁸ patřil např. Guido Kisch.⁴⁹ Bez znalosti dalších skutečností je však toto jen pouhá spekulace. Na E. Weisse je učiněna další narážka v dopise z 2. 1. 1936, která zjevně směřuje k O. Sommerem a M. San Nicolem plánovanému institutu, o němž hovořil E. Hácha. „Vielleicht bewilligt jetzt das Ministerium ein Institut mit Weiss Egon an der Spitze. An dieser Verständigung kann ich noch recht wenig glauben, das werden die Leute, die von

⁴³ „... já odcházím a Kelsen přijde, jde to přesně tak, jak si Mayr a spol. přejí.“ Dopis z 23. 7. 1935, s. 1. – Tamtéž.

⁴⁴ Egon Weiss (1880 Brno – 1953 Innsbruck) studoval na německé univerzitě v Praze, nicméně byl i žákem L. Mittele v Lipsku. Na Německé univerzitě v Praze byl nejprve mimořádným, od r. 1933 řádným profesorem římského práva. Věnoval se feckému, ale rovněž současnému právu, takže se i podílel na rekodifikačních pracích občanského práva. Pro neárijský původ musel z univerzity po r. 1940 odejít, v r. 1945 z důvodu německého občanství byl odsunut do Rakouska, kde působil na univerzitě v Innsbrucku. OSTERKAMP, J. Egon Weiss. In: SKŘEJPKOVÁ, P. *Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939*. Praha: Linde, 2009, s. 330–331. VON BOLLA, S. Egon Weiß, † 1. Februar 1953. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung*, 1953, č. 70, s. 518–521.

⁴⁵ „...že by bylo nemožné právě jemu vložít do rukou studenty prvního semestru, když neumí ani pořádně číst, ani zkoušet.“ Dopis 7. 12. 1935, s. 2. – Tamtéž, text č. 45.

⁴⁶ „Možná bude brzo stát na špici pražské (německé – pozn. autor) fakulty.“ Dopis z 5. 3. 1937, s. 2. – Tamtéž.

⁴⁷ Na druhou stranu E. Weiss přežil válku v Praze jako „čestný Žid“, patrně za zásluhy o německou fakultu. Na fakultě sice nemohl za války působit, ale vyhnul se koncentračnímu táboru. Viz např. dopis V. Vojtíška G. Blaschej publikovaný v HRUZA, K. *op. cit.*, s. 124.

⁴⁸ Když M. Boháček řeší s J. Vážným, koho oslovit pro sborník k výročí úmrtí O. Sommera, tak zmiňuje problém s tím, že řada jeho známých nebude moci přispět, neboť jsou to „...lidé nedostupní a neáriji, tak zejména E. Weiss, ... z neromanistů pak jeden z jeho velmi dobrých přátel Kisch.“ Archiv AV Praha, fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 10, inv. č. 454, Vážný Jan (sen.), koncept č. 2, s. 2.

⁴⁹ Guido Kisch (1889 Praha – 1985 Basilej) byl německý právní historik židovského původu, který původně působil na německé univerzitě v Praze, posléze v Německu. Od r. 1935 byl v exilu v USA, zejm. působil na American Academy for Jewish Research a Hebrew Union College, Od r. 1952 pak působil v Basileji. V inventáři korespondence O. Sommera jsou dvě osoby jménem Kisch, ale zatímco od Bruna Kische došlo v letech 1926–1928 jen devět dopisů, komunikace s Guidem Kischem probíhala od r. 1921 do r. 1939 a obsahuje celkem 162 textů o celkem 245 listech (viz Archiv AV fond O. Sommer, inventář, s. 8). V případě E. Weisse pak lze říci, že vztah byl spíše formální či kolegiální, ne však přátelský, alespoň jak se zdá z Weissových dopisů. Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 15, Weiss. E.

dem Gegensatz zwischen den beiden Völkern leben, nie zulassen.“⁵⁰ Zejména závěrečná část zní od člověka, který je v domácím prostředí považován na německého nacionalistu, až neuvěřitelně.

Z dopisů ostatně na první pohled ani jeho nacionalismus není nijak výrazně cítit. Nejsou zde nějaká obdivná vyjádření k Vůdci či poměrům v Německu.⁵¹ Jeho postoj by šlo však nalézt za několika stručnými narážkami. Tak např. v dopise ze 14. 8. 1935 se v závěru zmiňuje o tom, že O. Sommerovi ještě chtěl říct, že se v Německu o Československu mnohem lépe mluví a smýšlí „než tady naopak“.⁵² Načež pokračuje: „Allerdings ist vorgestern in Prag die Rote Armee hochgerufen“⁵³ worden und wenn hier diese Linie eingeschlagen wird, kann sich manches ändern. Wohin will man denn?“⁵⁴ Další narážkou pak je zmínka v dopise z 23. 4. 1937, kde se řeší poměry na univerzitě. „Was wollen eigentlich die neue Gesetze? Die tschechischen Universitäten sind davon doch auch sehr tangiert, wenn auch natürlich nicht so sehr wie die deutsche. Dass die Tschechen so wenig aus der Geschichte ihrer Vergangenheit lernen, ist eigentlich bedauerlich; das hat Pekař wiederholt gesagt.“⁵⁵

Úcta k prof. Josefu Pekařovi je patrná i z jiného jeho dopisu, kdy reaguje poděkováním na Sommerovu zprávu o posledním období života J. Pekaře.⁵⁶ Vedle J. Pekaře je z českých vědců ještě zmiňován prezident Nejvyššího správního soudu E. Hácha. Jeho jméno je zmíněno v souvislosti se skutečností, že se na M. San Nicolò obrátil prezident Akademie německého práva (Akademie für Deutsches Recht), aby doporučil nějaké osobnosti z Československa na jmenování členy této akademie. M. San Nicolò na prvním místě doporučoval O. Sommera a jako o druhém kandidátovi uvažoval o E. Háchovi. Na obou si cenil jejich „absolut objektivem Verhaltens den Deutschen gegenüber“.⁵⁷ V případě E. Háchy

⁵⁰ „Snad nyní povolí ministerstvo institut s E. Weissem v čele. Této zprávě nemohu pořád uvěřit, to lidé, kteří žijí protikladem/kontrastem mezi těmi dvěma národy, nikdy nedovolí.“ Dopis z 2. 1. 1936, s. 2. – Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 15, San Nicolò, M., text č. 46.

⁵¹ Zde spíš, jak již bylo řečeno, hovoří o problémech v postavení římského práva na univerzitě a o výuce celkově.

⁵² Dopis byl napsán v Praze, kde ještě M. San Nicolò působil, nicméně již dojížděl do Mnichova připravit své nové působiště, zejména si pronajmout byt. Ten se nacházel na rohu Franz Josef Str. a Habsburger Platz, přičemž M. San Nicolò zmiňuje, že je to nedaleko československého konzulátu. Dopis ze 14. 8. 1935, s. 1, 2 – Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 15, San Nicolò, M., text č. 44.

⁵³ Autorovi se nepodařilo zatím zjistit, na co konkrétně M. San Nicolò narážel.

⁵⁴ „...jestliže skutečně byla především provolávána v Praze sláva Rudé armády, pokud bude tato linie přijata, mohlo by se mnoho změnit. A co pak?“ – Dopis ze 14. 8. 1935, s. 2. – Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 15, San Nicolò, M., text č. 44.

⁵⁵ „Co vlastně chtějí ty nové zákony? České univerzity jsou jimi také hodně zasaženy, byť samozřejmě ne tak mnoho jako německé. Je politováníhodné, že se Češi tak málo učí ze své minulosti, to řekl Pekař opakovaně.“ Dopis z 23. 4. 1937, s. 1, 2. – Tamtéž, text č. 49.

⁵⁶ „Ihre Mitteilung über die letzte Lebenszeit von Prof. Pekař hat mich sehr interessiert und ich werde ihm sicher stets ein treues Gedenken bewahren. Möchte nur die Mehrzahl seiner Kollegen so wie er denken!“ („Vaše zpráva o posledních dnech života prof. Pekaře mne velmi zaujala a jsem si jist, že na něj budeme vždy rádi vzpomínat. Kdyby tak většina jeho kolegů smýšlela jako on!“) – Dopis z 5. 3. 1937, s. 1. – Tamtéž, text č. 48.

⁵⁷ „...absolutně objektivní vztah vůči Němcům“ – Dopis z 23. 7. 1935, s. 1. – Tamtéž, text č. 43. Dále uvádí, že v akademii jsou zastoupeny osobnosti „všech národů“, patrně na zdůraznění, že nejde o čistě německou záležitost. Vedle těchto dvou Čechů navrhl ještě dva sudetské Němce, patrně Wilhelma Weizsäkera a Ernsta Swobodu, o nichž pak píše v jednom z dalších dopisů (Tamtéž, dopis č. 47).

pak ještě uvádí „Ich erzälte ... über die Judikatur des Verwaltungsgerichtshofes, der auch den Deutschen Rechts gibt, wenn sie es haben.“⁵⁸ Z dalšího dopisu je zjevné, že E. Hácha odmítl jmenování, a tak jako o dalším kandidátu uvažoval o Karlu Hermannu-Otavském.⁵⁹ Ten je také zmíněn v dopise z března 1936,⁶⁰ kdy hovoří o ročním slavnostním zasedání Akademie pro německé právo (24–26. 6. 1936) a zve na něj jak O. Sommera, tak přemýšlí jako o dalším pozvaném právě o K. Hermannu-Otavském. Jako dalšího zmiňuje Jana Krčmáře, o němž se M. San Nicolò vyjadřuje jasně – „lieber nicht“⁶¹ a E. Háchu, u něhož ale předpokládá, že nepřijede. Zatímco v případě těchto osob je možno sympatie hledat především pro jejich postoje, které se mohly jevit jako „pro německé“, jsou zde i další čeští vědci, které M. San Nicolò zmiňuje.

Jsou jimi jeho již výše uvedení žáci – J. Klíma a M. Boháček. M. Boháček je zmíněn jen letmo a spíše s ohledem na to, že jej má O. Sommer od M. San Nicolò pozdravovat a lituje, že se mu nemohl věnovat více. Mnohem četnější a zajímavější jsou zmínky o J. Klímovi. Zjevně s ním udržoval také více kontakt, byť se zdá, že ten ze strany J. Klímy s postupující druhou polovinou třicátých let ustával.⁶² Jak v případě M. Boháčka, tak především právě v případě J. Klímy je patrné, že si cenil jejich odbornosti. Ještě v době, kdy byl v Praze,⁶³ se zmiňuje O. Sommerovi o dvou návštěvách, kdy u něj J. Klíma byl a kdy spolu dlouho hovořili o kverele a řešili otázku aktivní legitimity. M. San Nicolò pak poznamenává, že mu nedoporučil pouhou kompilaci dosavadních názorů, neb to není žádná vědecká práce. Naopak nabyl přesvědčení, že je v otázce aktivní legitimity stále co zjistit, a tak doufá, že J. Klíma naváže na to, co mu k tomu řekl. Další zmínka – odhlédne-li se od dotazů typu „co dělá Klíma?“⁶⁴ – je pak v posledním dopise z r. 1939, kdy hovoří o Klímově článku k počtě P. Koschakerovi,⁶⁵ který si přečetl. Jen na okraj je možno dodat, že jde o jediný text od českých romanistů v uvedeném „Festschriftu“, a jak vyplývá z dopisu J. Vážného M. Boháčkovi, důvod byl prostý: „...protože jsme o něm včas nevěděli.“⁶⁶ M. San Nicolòovo hodnocení je stručné – text dle něj sice není nic ohromujícího, ale pozitivně hodnotí Klímovu píli. Je-li tedy M. San Nicolò považován na nacionalistu, je třeba říci, že v otázkách jeho vědeckého zaměření se tento rys nijak neprojevuje a ke svým vědeckým kolegům přistupuje, zdá se, profesionálně, bez ohledu na jejich původ. Ostatně v témže dopise se

⁵⁸ „vyprávěl jsem... o judikatuře nejvyššího správního soudu, která dává Němcům za pravdu, když ji mají.“ Tamtéž.

⁵⁹ Dopis z 14. 8. 1935, s. 1, 2. – Tamtéž, text č. 44.

⁶⁰ Dopis z 28. 4. 1936 – Tamtéž, text č. 47.

⁶¹ Ostatně byl to právě J. Krčmář, kdo z titulu ministra školství vydal 21. 11. 1934 výnos o vydání univerzitních insignií.

⁶² M. San Nicolò se např. ptá, co dělá J. Klíma, je-li ještě u armády atp.

⁶³ V dopise z 23. 7. 1935. – Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 15, San Nicolò, M., text č. 43.

⁶⁴ V letech 1932–1939 byl J. Klíma Sommerovým neplaceným asistentem.

⁶⁵ KLÍMA, J. Zur Entziehung des Erbrechtes im altbabylonischen Recht. In: KASER, M. (ed.). *Festschrift Paul Koschaker mit Unterstützung der Rechts- und Staatswissenschaftlichen Fakultät der Friedrich-Wilhelms-Universität Berlin und der Leipziger Juristenfakultät zum sechzigsten Geburtstag überreicht von seinen Fachgenossen*. III. Band. Weimar: Verlag Hermann Böhlau Nachfolger, 1939, s. 80–93.

⁶⁶ Dopis ze dne 27. 8. 1940, s. 1. – Archiv AV Praha, fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 10, inv. č. 454, Vážný Jan (sen.), text č. 8.

obrací na O. Sommera s prosbou, aby umožnil studovat na institutu Sibylle von Bolla,⁶⁷ jelikož papyrologické sbírky v Karolinu⁶⁸ prakticky nejsou. Zde je dobré zmínit, že S. von Bolla byla především studentkou E. Weisse a navíc sociální demokratka.⁶⁹ Je zde otázkou, zda O. Sommer přání svého kolegy vyhověl, s ohledem na další vývoj stran uzavření českých vysokých škol patrně sotva.

Je však jisté, že S. von Bolla (později provdaná Bolla-Kotek) byla v kontaktu s našimi romanisty a po válce navštívila Československo, neboť např. ve svém česky⁷⁰ psaném korespondenčním lístku z r. 1949 vzpomíná na pobyt v Praze v červnu a na Dobříš. ⁷¹ Ostatně již dříve – v létě 1946 – děkuje M. Boháčkovi (rovněž v česky psaném dopise z 11. 7. 1946)⁷² za to, že jí opatřil potvrzení o tom, že se během války nechovala k československému státu nepřátelsky.⁷³

Její prosbu o onen dokument, jak plyne z konceptu dopisu M. Boháčka, tlumočil její učitel, E. Weiss. Jeho jméno se vyskytuje i v korespondenci M. Boháčka s J. Vážným po smrti O. Sommera, když M. Boháček sděluje J. Vážnému, že Vratislav Bušek jednal s E. Weissem o nekrologu do Savigny Zeitschriftu, byť si nejsou jisti tím, zda by pro jeho původ mohl být text publikován.⁷⁴

Další německou osobností římského práva, kterou je možno zmínit, byl P. Koschaker; právě po něm M. San Nicolò zdědil katedru římského práva v Praze. S ním byl M. Boháček v kontaktu již před válkou, ale i po válce, a, ačkoliv počet dopisů je poměrně omezený, dopisovali si prakticky až do Koschakerovy smrti.⁷⁵ Z konceptu Boháčkova dopisu

⁶⁷ Sibylle von Bolla-Kotek (1913 Bratislava – 1969 Vídeň) se narodila v rodině důstojníka c. a k. armády v Bratislavě (resp. Prešpurku), později rodina přesídlila do Teplic. Vystudovala Právnickou fakultu Německé univerzity v Praze, kde byla začkou E. Weisse. Zde také r. 1938 habilitovala a působila na ní i během druhé světové války. Po druhé světové válce přesídlila do Vídně, kde působila až do své smrti na plicní embolii. Jejím velkým ochráncem byl přítel jejího otce, první rakouský poválečný starosta Vídně a rovněž prezident, sociální demokrat Theodor Körner. Roku 1958 se stala první řádně jmenovanou profesorkou práva v Rakousku. KLEŇOVÁ, V. Sibylle Bolla-Kotek. In: KOL. AUT. *Encyklopedie B. A–J*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2021 (v tisku).

⁶⁸ Karolinum bylo sídlo Právnické fakulty Německé univerzity v Praze.

⁶⁹ To uvádí např. i V. Vojtišek, viz dopis V. Vojtiška G. Blaschey publikovaný v HRUZA, K. *op. cit.*, s. 124.

⁷⁰ Korespondenční lístek S. von Bolla adresovaný M. Boháčkovi dne 17. 7. 1949. Archiv AV Praha, fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 2, inv. č. 67, von Bolla-Kotek, S., text č. 2. Na skutečnost, že krom klínového písma a papyrologie umí S. von Bolla i česky, upozorňoval O. Sommera výslovně ve výše uvedeném dopise i San Nicolò.

⁷¹ Korespondenční lístek S. von Bolla adresovaný M. Boháčkovi dne 17. 7. 1949, stejně jako dopis z r. 1946. Její dva zbývající listy – korespondenční lístek a dopisy z let 1960 a 1968 – jsou již psány německy. Archiv AV Praha, fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 2, inv. č. 67, von Bolla-Kotek, S., text č. 1, 2, 3 a 4.

⁷² Archiv AV Praha, fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 2, inv. č. 67, von Bolla-Kotek, S., dopis č. 1, koncept dopisu Boháčka pro S. von Bolla č. 1.

⁷³ V konceptu tohoto dopisu, který je uložen v téže složce (viz poznámka výše), M. Boháček navíc uvádí, že díky ní se většina romanistické literatury, kterou po uzavření české fakulty převzala německá, vrátila celá a nepoškozená po ukončení války zpět. Koncept dopisu pro S. von Bolla-Kotek ze dne 28. 6. 1946 – Archiv AV Praha, fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 2, inv. č. 67, von Bolla-Kotek, S., koncept dopisu č. 1.

⁷⁴ Archiv AV Praha, fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 10, inv. č. 454, Vážný J. (sen.), koncept č. 1 (z 23. 8. 1940, s. 2).

⁷⁵ Poslední pohled Boháčkovi poslal P. Koschaker z Ankary 14. 3. 1950 (zemel 4. 6. 1951). Rovněž korespondence O. Sommera a P. Koschakera je dosti obsáhlá (41 kusů z let 1921–1940).

P. Koschakerovi z listopadu 1947⁷⁶ vyplývá, že mu P. Koschaker na své náklady zaslal exemplář své nové knihy.⁷⁷ V závěru pak ještě poznamenává, jak je smutné, že v důsledku války se stále nacházíme izolováni od mezinárodní vědecké produkce, kdy se u nás neví o řadě knih, z nichž jako příklad jmenuje *Festschrift* pro profesora L. Wengera.⁷⁸ Ostatně i mezi O. Sommerem a P. Koschakerem byla čilá korespondence, která se zdaleka netýkala pouze římského práva. Hned v několika dopisech je zmíněna prosba P. Koschakera, zda by mu mohl obstarat sešity (např. od Hudební matice) s notovými zápisy skladeb českých hudebních skladatelů.⁷⁹

Závěrem je možno citovat opět dopis, jímž M. Boháčkovi M. San Nicolò děkuje za sborník k výročí Sommerova úmrtí, který končí slovy: „Lassen Sie mal etwas von sich hören und wenn ich Ihnen beim Arbeiten irgendwie äusserlich behilflich sein kann, so stehe ich gerne zur Verfügung.“⁸⁰ Jeho zájem o Boháčkovu vědeckou činnost se zdá být opravdovým, je však otázkou, zda si M. San Nicolò vůbec uvědomoval, jak odlišná byla tou dobou situace v protektorátu. Ostatně dotazy směřující k tomu, jak se daří J. Klímovi či M. Boháčkovi, prozrazují, že s nimi nebyl až tolik v kontaktu. Fakt, že M. Boháček zaslal M. San Nicolò poctu za O. Sommera, je důsledkem toho, že on byl jejím editorem a obesílal s ní jeho přátele – podobně ji zaslal i P. Koschakerovi a L. Wengerovi. S ohledem na to, že citovaný dopis je posledním dopisem od M. San Nicolò M. Boháčkovi, zatímco třeba s P. Koschakerem – jak bylo řečeno výše – byl M. Boháček v kontaktu i po válce, je možno se domnívat, že ze strany M. Boháčka nebyl ani tolik zájem po dalším kontaktu. Je otázkou, zda v tom mohl hrát roli právě onen nacionalismus M. San Nicolò, avšak to je dnes již jen těžko možné prokázat.

Závěrem

Tento text se zaměřil jen na vymezenou část dopisů, jen mezi několika osobami, a to zejména mezi profesory M. San Nicolò, O. Sommerem a M. Boháčkem. I tento zúžený vhled do dobových událostí přesto může poněkud korigovat názor na to, že kontakty mezi českými a německými kolegy byly velmi omezené. Pohled do seznamu osob, s nimiž si O. Sommer dopisoval, ukazuje, že udržoval kontakty prakticky se všemi svými německými kolegy. Na základě komunikace O. Sommera s M. San Nicolò, ale i s dalšími osobami, se ukazuje, že pokud šlo o vědeckou oblast jejich zájmu, šla národnostní otázka stranou. Je však možno mít za to, že je tato skutečnost dána i tím, že svou povahou je římské právo

⁷⁶ Archiv AV Praha, fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 10, Paul Koschaker, koncept č. 1 (z 30. 11. 1947).

⁷⁷ KOSCHAKER, P. *Europa und das römische Recht*. Mnichov: Biederstein Verlag, 1947.

⁷⁸ Tamtéž, s. 2.

⁷⁹ Např. v dopise z 28. 10. 1927 jej žádá o zaslání mj. Sukova Kvintetu Op. 8 a také Bagately (s kyticí v ruce) pro flétnu, housle a klavír. přičemž se dotazuje „Was heisst kytica?“. Hned v následujícím listě (7. 11. 1927) děkuje za zaslání skladeb a píše, že v daném týdnu budou právě onu Bagatelu uvádět. Zároveň píše, že O. Sommer mu neposlal částku, kolik je mu P. Koschaker dlužen a navrhuje tedy, že by mu místo toho v Lipsku obstaral nějakou knihu, kterou shání. Archiv AV Praha, Fond Otakar Sommer, sign. II. b., korespondence osobní, karton 12, Koschaker P., text č. 27, 28.

⁸⁰ „Nechte o sobě zase slyšet a pokud bych Vám mohl být při Vaší práci nějak nápomocen, jsem Vám rád k dispozici.“ – Dopis M. San Nicolò M. Boháčkovi z 25. 8. 1941, s. 2 – Archiv AV Praha, fond Miroslav Boháček, sign. II. b., korespondence osobní, karton 9, inv. č. 358, San Nicolò, M., dopis č. 3.

více „internacionální“, tedy nemusel se zde projevit rozdílný pohled daný národností, jako třeba u právních historiků.

Z komunikace vyplývá, že i po svém odchodu z Prahy se M. San Nicolò snaží udržovat kontakt s O. Sommerem, a také se dozvědět více o svých žácích. Nebylo rozhodující, zda dotyčný je Čech, nebo Němec, ale fakt, že je vědcem a bádá v dané oblasti. V případě obou zmíněných profesorů M. San Nicolò a O. Sommera pak dokonce jejich společný zájem vyústil ve vztah přátelský, a to nejen mezi nimi, ale i mezi jejich manželkami, na čemž patrně nic nezměnila ani stahující se mračna války.

Korespondence sama o sobě není s to poskytnout celkový obraz vztahů mezi českými a německými romanisty (či obecně vědci) v meziválečném Československu, na druhou stranu ukazuje se velmi důležitým zdrojem pro korekci některých názorů, jež dosud trvají. Možná by podrobnější studium těchto dopisů (i s jinými osobnostmi) mohlo přinést poněkud jiný pohled na meziválečnou vědeckou obec v Československu, než je dosud tradován.